

The Role of Rural Public Libraries in Empowering and Developing the Rural Community: Recognition of Actions and Challenges

Shiva Yari

Kermanshah Province Public Libraries. E-mail: yari.shiva@gmail.com

Mohammad Amin Bahrami

Kermanshah Province Public Libraries. E-mail: mabahrami1983@yahoo.com

Abstract

Purpose: Rural public libraries, although they are mostly small institutions, provide a wide range of services and programs in very different areas of life, including personal education, development of individual and civic skills of all citizens, and filling their free time. Rural public libraries are one of the factors of development in rural communities, and they are also an ideal place to support the development of society and help intellectual and social growth at the individual and social level. In this regard, the present research identified the role of rural public libraries in the empowerment and development of rural communities in Kermanshah province.

Method: The current research was conducted with a qualitative approach, and the research method was the qualitative content analysis. The participants included the officials of rural public libraries under the general administration of public libraries of Kermanshah province in the fall of 1402. The purposive sampling, also known as judgmental sampling, was used to select participants, and continued until data saturation was reached. A total of 14 interviews were conducted and their duration varied between 40 and 75 minutes. The qualitative content analysis method was used to analyze the findings. In order to validate the research, the criteria of credibility and reliability, which are substitutes for validity and reliability in quantitative research, were used.

Findings: The analysis of the interview data led to the formation of 2 categories including the actions of rural public libraries in empowering villagers and village development and the challenges of rural public libraries in empowering villagers and village development were classified. In the action category, 4 concepts including cultural development, economic development, social development and sustainable development and environmental protection were identified, which show the different aspects of role-playing of rural public libraries of Kermanshah province in empowering villagers and developing their villages. In the category of challenges, there are 8 concepts including human resources, information resources, facilities and facilities, the quality level of programs and services, measuring the effectiveness of programs and services, factors related to villagers, the level of cooperation and participation, and how to inform. And ads were detected. In general, the rural public libraries of Kermanshah province empowered their local communities and contributed to the development of their villages through their services, activities and programs. By implementing their various programs and services, which mostly continued throughout the week, the aforementioned libraries have been able to raise the cultural, social and economic awareness and insight of the village; showing the colorful and influential role of the book compared to the Internet; and - To establish the role of the library as a socio-cultural base of the village, take an effective step.

Originality/Value: So far in Iran, there has been no research on the role of rural public libraries in the development of their communities. The findings of this research can be used as a roadmap for rural public libraries in the comprehensive development of their services and programs and their greater impact in the development of their villages.

Keywords: Rural public libraries, empowerment of villagers, rural community development, actions and challenges, Kermanshah province.

نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی و توسعه جامعه روستایی: شناخت اقدامات و چالش‌ها

شیوا یاری (نویسنده مسئول)

اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه. رایانامه: yari.shiva@gmail.com

محمدامین بهرامی

اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه. رایانامه: mabahrani1983@yahoo.com

چکیده

هدف: کتابخانه‌های عمومی روستایی، اگرچه عمدتاً مؤسسات کوچکی هستند، اما طیف وسیعی از خدمات و برنامه‌ها را در حوزه‌های بسیار متفاوت زندگی شامل آموزش شخصی، توسعه مهارت‌های فردی و مدنی تمامی شهروندان و پر کردن اوقات فراغت آنان، ارائه می‌دهند. کتابخانه‌های عمومی روستایی یکی از عوامل توسعه در جوامع روستایی محسوب می‌شوند و همچنین مکانی ایده‌آل برای حمایت از توسعه جامعه هستند و به رشد فکری و اجتماعی در سطح فردی و اجتماعی کمک می‌کنند. در این راستا، پژوهش حاضر، نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی را در توانمندسازی و توسعه جوامع روستایی استان کرمانشاه شناسایی کرد.

روش: پژوهش حاضر با رویکرد روش شناختی کیفی انجام شده و روش پژوهش، تحلیل محتوای کیفی مرسوم است. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری شدند. مشارکت کنندگان شامل مسئولان کتابخانه‌های عمومی روستایی زیر پوشش اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه در پاییز سال ۱۴۰۲ بودند نمونه‌گیری به روش هدفمند یا قضاوتی انجام شد و تا اشیاع اطلاعات ادامه یافت. در مجموع ۱۴ مصاحبه انجام شد و مدت آن بین ۴۰ تا ۷۵ دقیقه متغیر بود. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. به منظور اعتبارسنجی پژوهش از معیارهای اعتبارپذیری و قابلیت اطمینان که جایگزین روایی و پایایی در پژوهش کمی هستند، استفاده شد.

یافته‌ها: تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه منجر به شکل‌گیری ۲ مقوله شامل اقدامات کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا و چالش‌های کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا طبقه‌بندی شد. در مقوله اقدامات، ۴ مفهوم شامل توسعه فرهنگی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه پایدار و حفظ محیط زیست شناسایی شد که جنبه‌های مختلف نقش آفرینی کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه را در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستاهای خود نشان می‌دهد. در مقوله چالش‌ها نیز، ۸ مفهوم شامل نیروی انسانی، منابع اطلاعاتی، تسهیلات و امکانات، سطح کیفی برنامه‌ها و خدمات، سنجش اثرگذاری برنامه‌ها و خدمات، عوامل مربوط به روستاییان، سطح همکاری و مشارکت و چگونگی اطلاع‌رسانی و تبلیغات شناسایی شد. در مجموع، کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه، جوامع محلی خود را از طریق ارائه خدمات، فعالیت‌ها و برنامه‌های خود، توانمند و به توسعه روستاها کمک کردند. کتابخانه‌های یاد شده با اجرای برنامه‌ها و خدمات متنوع خود که اکثراً در طول هفته تداوم داشته است، توانسته‌اند در بالا بردن آگاهی و بینش فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی روستا؛ نشان دادن نقش پر رنگ و تأثیرگذار کتاب در مقایسه با اینترنت؛ و - تثبیت نقش کتابخانه به عنوان پایگاه اجتماعی-فرهنگی روستا، گام مؤثری بردارند.

اصالت/ارزش: تاکنون در ایران، پژوهشی به شناخت نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی در توسعه جوامع خود نپرداخته است. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به عنوان نقشه راه کتابخانه‌های عمومی روستایی در توسعه همه‌جانبه خدمات و برنامه‌های خود و اثرگذاری بیشتر آنها در توسعه روستاهایشان مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های عمومی روستایی، توانمندسازی روستاییان، توسعه جامعه روستایی، اقدامات و چالش‌ها، استان کرمانشاه.

جامعه به‌طور قطع، تغییر را تجربه خواهد کرد تا بتواند در توسعه سریع زمانه باقی بماند. بدون شک یکی از معیارهای پیشرفت یک کشور یا دولت، پیشرفت اطلاعات و فناوری آنهاست. اطلاعات از آن جهت حائز اهمیت است که می‌تواند دانش جامعه را ارتقا داده و تقویت کند. بدون اطلاعات، انسان به‌ویژه در این دوره مدرن، توسعه غیر فعال را تجربه خواهد کرد. اطلاعات صحیح می‌تواند ذهنیت یک جامعه را شکل دهد، به شرطی که با نگرش انتقادی همراه باشد. با توجه به اینکه جهان اکنون وارد عصر انفورماتیک رقابتی شده است، اطلاعات در ایجاد رقابت‌پذیری افراد، مؤسسات یا یک کشور نقش مهمی ایفا می‌کند؛ به این دلیل که برای دستیابی به رفاه عمومی، داشتن توانایی رقابتی که توسط اطلاعات، دانش، منابع انسانی و نظایر آن پشتیبانی می‌شود، ضروری است (کهایانی و ویکاکسونو، ۲۰۲۱).

اطلاعات به عنوان یک منبع اقتصادی یا به عنوان یک کنش‌یار برای توسعه و تصمیم‌گیری صحیح در نظر گرفته می‌شود (مارتین، ۱۹۹۵). اهمیت اطلاعات به عنوان یک عامل تعیین‌کننده برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی هر ملت صرف‌نظر از فرهنگ، قومیت، زبان و نظایر آن در نظر گرفته می‌شود. پیشرفت یک کشور تا حد زیادی به میزان اطلاعاتی که شهروندان آن در معرض آن قرار دارند، بستگی دارد (اویرونکه، ۲۰۱۲). جهان وارد عصری شده است که منبع ثروت و قدرت در مقایسه با منابع فیزیکی، به‌طور فزاینده‌ای از اطلاعات و خلاقیت ذهنی انسان ناشی می‌شود (لعل، ۲۰۱۸). نقش دانش و اطلاعات به عنوان ورودی توسعه شناخته و پذیرفته شده است.

توسعه اقتصادی-اجتماعی یک کشور یا یک دولت تا حد زیادی به تولید اطلاعات سازمان‌یافته، ارتباطات و توزیع اطلاعات برای شهروندان بستگی دارد (یونسکو، ۱۹۹۴). برای رفع نیاز به اطلاعات، ساز و کاری برای دسترسی به اطلاعات مورد نیاز است (کهایانی و ویکاکسونو، ۲۰۲۱).

هدف اصلی کتابخانه‌های عمومی فراهم‌آوری، ذخیره و انتشار اطلاعات جمع‌آوری شده است که به نوبه خود بهبود مهارت‌ها و فنون و به‌روزرسانی دانش کاربران را تسهیل می‌کند (یونسکو، ۱۹۹۴). این کتابخانه‌ها، دسترسی بی‌طرفانه و برابر به همه خدمات و منابع خود را ارائه می‌دهند. آنها از جامعه محلی در خودآموزی رسمی و غیررسمی و همچنین پیشرفت فردی و گروهی در همه سطوح حمایت می‌کنند. همچنین در کتابخانه‌های عمومی، اعضای جامعه به اطلاعات و دانش مورد نیاز خود برای تقویت توسعه اجتماعی و اقتصادی خود دسترسی دارند (ابو، ۲۰۱۴). کتابخانه‌های عمومی دارای مکان‌هایی در مناطق روستایی هستند که به آنها کتابخانه روستایی می‌گویند.

کتابخانه‌های عمومی روستایی یکی از عوامل توسعه در جوامع روستایی محسوب می‌شوند. آنها اطلاعاتی را ذخیره و منتشر می‌کنند که برای جمعیت روستایی حیاتی بوده و باعث توسعه جامعه می‌شود (آکانوا، ۲۰۱۳). آکانوا، ایلیکا و اودو-آنیانو^۲ (۲۰۱۸) بیان کردند که کتابخانه‌های روستایی نقش مهمی در برانگیختن توسعه دارند، زیرا منابع اطلاعاتی مربوطه را برای رشد دانش زیست محیطی به دست آورده، حفظ کرده و در اختیار مردم قرار می‌دهند. این بدنه فکری، زمینه‌ساز ایجاد تغییرات در حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی روزمره مردم است.

در یک زمینه اجتماعی، توسعه اغلب در یک چارچوب تکاملی اجتماعی دیده می‌شود و اغلب به مفهوم زندگی بهتر اشاره دارد و معمولاً در اصطلاحات اقتصادی بیان می‌شود (کنی، ۲۰۰۶). توسعه جامعه فرآیندی جامع بین محرک‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و گروه‌های اجتماعی است که از جنبه‌های مختلف، به عنوان مثال در دانش، مهارت‌ها و زمینه‌های مختلف دیگر به منظور ارتقای رفاه جامعه، توانمند می‌شوند (ریهاتولو و ویدجوجوتو، ۲۰۰۷؛ نقل در کهیانی و ویکاکسونو، ۲۰۲۱). توسعه جامعه یک زمینه چند رشته‌ای است که اغلب با عباراتی مانند مشارکت جامعه، ظرفیت‌سازی جامعه، سرزندگی جامعه، توانمندسازی، توسعه روستایی و خوداتکایی همراه است (ابو، ۲۰۱۴).

توانمندسازی جامعه، فعالیتی است که برای ارتقای خوداتکایی انسان و بهبود کیفیت زندگی اجتماعی انجام می‌شود. هدف از توانمندسازی جامعه، کشف مهارت‌های جامعه از طریق مبارزه با توسعه‌نیافتگی و ساختن جامعه‌ای پیشرفته‌تر و موفق‌تر در عصر توسعه سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات است. کتابخانه روستایی، محلی برای توانمندسازی جامعه در زمینه‌های مختلف است (مبارک، ۲۰۱۰). کتابخانه روستایی از طریق فعالیت‌های توانمندسازی سازماندهی شده، نقش فعالی در تقویت و بهبود مهارت‌های جامعه در زمینه‌های آموزشی، اقتصادی، فرهنگی، سوادآموزی و نظایر آن ایفا می‌کند. بهبود مهارت‌های شهروندان در حوزه‌های مختلف، پیشرفت و توسعه جامعه را به دنبال خواهد داشت.

کتابخانه‌های عمومی روستایی از طریق غنی‌سازی دانش اعضای جامعه، نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی جامعه روستایی و پیشرفت و آبادانی روستا ایفا می‌نمایند. کتابخانه‌های روستایی کانون تعالی آموزشی و جهت‌گیری فرهنگی هستند که جمعیت بیشتری را به مشارکت در فعالیت‌های توسعه و برانگیختن مهارت‌ها و شایستگی‌های آنها برای تبدیل شدن به عوامل تغییر برای تشکیل جامعه دانش‌محور در کشور تشویق می‌کنند.

کتابخانه‌های عمومی روستایی، اگرچه عمدتاً مؤسسات کوچکی هستند، اما طیف وسیعی از خدمات را در حوزه‌های بسیار متفاوت زندگی برای فعالیت‌های اوقات فراغت، پرورش شخصی و توسعه مهارت‌های فردی و مدنی تمامی شهروندان ارائه می‌دهند. علاوه بر این، این کتابخانه‌ها به دلیل اینکه مکانی فیزیکی، محل اجتماعات فرهنگی و اجتماعی، اتاق عمومی و مکانی برای مطالعه و تفکر هستند، دارای تأثیر و ارزش هستند و به توسعه جامعه کمک می‌کنند (لعل، ۲۰۱۸).

1 Akanwa

2 Akanwa, Ilika & Udo-Anyanwu

3 Kenny

4 Wrihatnolo & Dwidjowijoto

5 Mubarak

کتابخانه‌های عمومی روستایی مکانی ایده‌آل برای حمایت و تشویق توسعه جامعه هستند؛ زیرا به افزایش رشد فکری و اجتماعی در سطح فردی و اجتماعی کمک می‌کنند. علاوه بر این، کتابخانه عمومی روستایی نهادی است که در حالی که کاملاً در جامعه محلی جا افتاده است، پلی به دنیای دیجیتال و مجازی فراهم می‌کند. مهم‌تر از همه، کتابخانه‌های عمومی روستایی به‌عنوان یک میدان عمومی و مکانی اجتماعی در جامعه عمل می‌کنند که در آن اعضای جامعه می‌توانند با دوستان و همسایه‌ها و همچنین، تا حد قابل توجهی با افرادی خارج از حلقه‌های اجتماعی معمول خود ملاقات و گفتگو کنند (ابو، ۲۰۱۴). بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، حدود ۲۶ درصد مردم در روستاها ساکن هستند. این جمعیت در ۶۲ هزار و ۲۸۴ آبادی ساکن شده‌اند. بر اساس آمار اعلام شده توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور نیز، تعداد کل کتابخانه‌های عمومی نهادی کشور ۲۷۵۵ کتابخانه نهادی می‌باشد که ۷۵۸ باب آن روستایی است. در استان کرمانشاه، ۸۹ کتابخانه نهادی وجود دارد که ۲۶ باب آن روستایی است. مشخص نیست کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه چگونه در توانمندسازی و توسعه جامعه روستایی نقش ایفا کرده‌اند و در این راه با چه چالش‌هایی مواجه شده‌اند؛ بر این اساس، پژوهش حاضر در راستای پاسخگویی به این سؤال در پی شناخت نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه در توانمندسازی و توسعه جامعه روستایی می‌باشد.

در ایران پژوهشی که به بررسی یا شناخت نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی و توسعه روستا پرداخته باشد، انجام نشده است؛ اما پژوهش‌هایی در خصوص نقش کتابخانه‌های عمومی در ابعاد مختلف توسعه شامل توسعه فرهنگی و اقتصادی انجام شده است که در ادامه مرتبط‌ترین آنها با پژوهش حاضر، مرور شده‌اند.

نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) در پژوهشی پیمایشی، جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند را از نظر اعضای کتابخانه‌های عمومی بررسی کردند. نتایج نشان داد نقش کلی کتابخانه‌های عمومی شهرستان بیرجند در توسعه فرهنگی در تمامی مؤلفه‌ها (شامل تقویت هویت فرهنگی؛ مبادلات فرهنگی بین اعضا؛ عمومی ساختن فرهنگ کتابخوانی؛ افزایش سرانه مطالعه و ارتقای سطح دانش؛ و گسترش آموزش‌های فرهنگی و هنری) به جز مؤلفه گسترش آموزش‌های فرهنگی و هنری، بالاتر از حد متوسط بوده است. سلاجقه و حیدری‌پور (۱۴۰۱) تأثیر کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی مناطق کمتر توسعه یافته و حاشیه شهری شهرستان بم را از نظر اعضای کتابخانه‌های عمومی به روش پیمایشی بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد که تفاوت معنی‌دار میان گویه‌های آموزش فرهنگی و هنری، هویت فرهنگی، تعمیم فرهنگ کتابخوانی و افزایش سرانه مطالعه و مبادلات فرهنگی نسبت به میانگین، نشان‌دهنده تأثیر مثبت کتابخانه‌های عمومی مطالعه یاد شده در شاخص‌های توسعه فرهنگی بوده است. اقبالی و نوروزی (۱۴۰۱) در پژوهشی پیمایشی نقش خدمات کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه را در توسعه اقتصاد محلی با کسب نظر از کتابداران بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که در وضعیت

1. <https://www.amar.org.ir/%D8%B3%D8%B1%D8%B4%D9%85%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%B9%D9%85%D9%88%D9%85%DB%8C-%D9%86%D9%81%D9%88%D8%B3-%D9%88-%D9%85%D8%B3%DA%A9%D9%86/%D9%86%D8%AA%D8%A7%DB%8C%D8%AC-%D8%B3%D8%B1%D8%B4%D9%85%D8%A7%D8%B1%DB%8C/%D9%86%D8%AA%D8%A7%DB%8C%D8%AC-%D8%AA%D9%81%D8%B5%DB%8C%D9%84%DB%8C-%D8%B3%D8%B1%D8%B4%D9%85%D8%A7%D8%B1%DB%8C-1395>

2. <https://www.iranpl.ir/>

موجود، خدمات جنبی، خدمات اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی، خدمات آموزشی و پژوهشی در سطح نسبتاً مطلوب و خدمات مشاوره‌ای و مرجع در سطح نامطلوب قرار داشتند.

در خارج از ایران، پژوهش‌هایی با موضوع مورد توجه پژوهش حاضر انجام شده است که مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آنها در ادامه معرفی می‌شوند.

ابو (۲۰۱۴) در پی شناخت روابط بین کتابخانه‌های عمومی روستایی و جوامع آنها در مالزی و استرالیا، با توجه ویژه به توانمندسازی و فرآیندهای توسعه جامعه برآمد. وی با رویکردی کیفی، از روش مطالعه موردی چندگانه با یک نمونه هدفمند از شش کتابخانه عمومی روستایی در مالزی و استرالیا استفاده کرد. یافته‌ها نشان داد که در خدمات کتابخانه‌های روستایی مالزی، فعالیت‌ها و برنامه‌ها استاندارد شده و عمدتاً به کودکان محدود شده است و نیازهای اطلاعاتی جامعه محلی را در نظر نگرفته‌اند. کتابخانه‌های روستایی استرالیا، مشارکت بیشتر جامعه را تسهیل کردند و بیشتر به نیازهای جوامع محلی پاسخ دادند و از یادگیری مادام‌العمر و دسترسی به سواد اطلاعاتی حمایت کردند. کاربران کتابخانه استرالیایی رضایت بیشتری از خدمات برنامه‌ها و فعالیت‌های ارائه شده در کتابخانه خود گزارش کردند. کاربران کتابخانه‌های مالزی نشان دادند که منابع قدیمی و خدمات محدود، مفید بودن خدمات کتابخانه‌های را محدود کرده است. املوزور، تینوی و امکا-اوکو^۱ (۲۰۱۷) در طرح تحقیق اکتشافی، کتابخانه‌های روستایی و خدمات اطلاعاتی ۱۶ کتابخانه روستایی در ایالت دلتا نیجریه را برای توسعه روستایی ارزیابی کردند. یافته‌ها نشان داد که کتابخانه‌های روستایی قادر به ایفای نقش خود نبودند. مشخص شد نیازهای اطلاعاتی مردم روستایی که آنها را مجبور به مراجعه به کتابخانه می‌کرد، به دلیل موانعی شامل ناکافی بودن منابع اطلاعاتی به‌روز، فقدان آگاهی، بی‌سوادی، موانع زبانی، کارکنان ماهر ناکافی، زیرساخت‌ها و امکانات ناکافی به اندازه کافی برآورده نشده بود. مانان و آنگرا^۲ (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای موردی در سه کتابخانه روستایی در اندونزی دریافتند که کتابخانه‌ها به مرکز فعالیت‌های جامعه روستا تبدیل شده‌اند و از اوایل سال ۲۰۱۷ برنامه‌های توانمندسازی زیادی را انجام داده‌اند که در آن جوامع روستایی به‌طور فعال، مشارکت کرده‌اند. فعالیت‌های انجام شده شامل آموزش استفاده از رایانه و آموزش کاشت گیاهان هیدروپونیک برای کودکان روستا؛ آموزش شطرنج و آموزش طراحی گرافیک برای نوجوانان؛ کارگاه‌ها و آموزش کارآفرینی (تهیه غذای فرآوری شده) یا فعالیت‌های آشپزی و آموزش موسیقی اسلامی برای مادران؛ ژیمناستیک؛ آموزش پرورش ماهی؛ کارگاه روان‌شناسی زبانی و آموزش محصولات نوآورانه در روستا؛ آموزش موسیقی اسلامی برای اعضای انجمن اسلامی دانش‌آموزان؛ سمینارهای فرزندپروری و برنامه‌های آموزشی برای شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط در انجام کسب و کارشان بوده است. منصور^۳ (۲۰۲۰) به بررسی نقش بالقوه کتابخانه‌های عمومی روستایی مصر به عنوان یکی از عوامل اجتماعی توسعه در جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار طبق دستور کار سازمان ملل برای سال ۲۰۳۰ پرداخت. این مطالعه از یک رویکرد کیفی برای بررسی اجرای برنامه‌ها و خدمات توسعه جامعه در ۳۴ کتابخانه عمومی روستایی در مصر استفاده کرد. چالش‌های پیش روی کتابخانه‌ها

1 Omeluzor, Tinuoye and Emeka-Ukwu

2 Delta State of Nigeria

3 Mannan and Anugrah

4 hydroponic

5 Mansour

در تأمین اطلاعات (زیرساخت‌های ضعیف؛ مجموعه‌های نامناسب؛ امکانات و خدمات نامرتب؛ سطح بالای بی‌سوادی؛ کمبود بودجه و همکاری بین دستگاه‌های مرتبط؛ آموزش نامناسب متخصصان کتابداری و فقدان صلاحیت بسیاری از کارکنان برای درک نقش این کتابخانه‌ها در مشارکت در دستیابی به اهداف توسعه پایدار؛ فقدان مطالعات و فقدان تحلیل نیازهای اطلاعاتی جوامع روستایی) نیز مطرح و مورد تأکید قرار گرفت. این مطالعه به این نتیجه رسید که کتابخانه‌های عمومی روستایی مصر تلاش کرده‌اند تا بخشی از دستور کار سازمان ملل برای اجرای اهداف توسعه پایدار باشند. با وجود چالش‌ها و مشکلات موجود، این کتابخانه‌ها پاسخ خوبی از خود نشان دادند که در جهت دستیابی به این اهداف تا حدودی مثبت و البته ناکافی بوده است. هیوز و باس^۱ (۲۰۲۱) به شناخت چگونگی حمایت کتابخانه‌های عمومی روستایی از توسعه اقتصادی محلی در منطقه انجمن کتابخانه‌دشت‌های کوهستانی آدر آمریکا پرداختند. بر اساس یافته‌ها، اکثر کتابخانه‌های مورد بررسی بیان کردند که به کمتر از ۵ مشتری در هفته خدمات ارائه داده‌اند. ۳۲ درصد از کتابخانه‌ها هرگز برنامه تجاری ارائه ندادند و فقط ۵ درصد کتابخانه‌ها به‌طور منظم برنامه‌های مرتبط با تجارت را هر ماه ارائه کردند. منابعی که اغلب به مشتریان ارائه می‌شد رایانه‌های عمومی، کتاب‌ها، دسترسی برخط، فکس، کپی، چاپ و اسکن، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی و کتاب‌های الکترونیکی بودند. بسیاری از کتابداران بیان کردند که چگونه نیازهای محلی، خدمات ارائه شده را شکل داده است. یکی از کتابخانه‌های کلرادو،^۲ یک کیوسک اطلاعاتی در وسط شهر داشت. یکی دیگر، کوپن‌های لباسشویی و یک قفسه غذا ارائه می‌کرد و میزبان یک برنامه کمک حقوقی رایگان و یک دفتر سیار تأمین اجتماعی بود. بسیاری از کتابداران روستایی در مورد احساس غرق شدن و عدم آمادگی نوشتند. آموزش رایگان اضافی برای کارکنان کتابخانه‌های روستایی برای ایجاد اعتماد به نفس و تنوع بخشیدن به مهارت‌ها یک نیاز مهم بود. کتابخانه‌های روستایی با تعداد کارکنان، بودجه، منابع و فضای محدود برای آگاهی از نیازهای مشتریان تجاری خود تلاش کردند. بسیاری از اعضای جامعه از منابعی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانستند برای حمایت از کسب‌وکارهای محلی فراهم کنند، بی‌اطلاع بودند، این برداشت نادرست آنها را از استفاده از منابع موجود باز می‌داشت. کهپانی و ویکاکسونو (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای موردی با رویکرد کیفی، هدف خود را تعیین نقش کتابخانه لشتوتاما^۳ در توانمندسازی جامعه روستای پاکیساجی^۴ در اندونزی قرار دادند. نتایج نشان داد کتابخانه لشتوتاما، نقش فعالی در توانمندسازی جامعه در زمینه‌های مختلف از جمله محیط زیست (کاشت درختان و حفظ جنگل‌ها)، مهارت‌های جامعه (آموزش چاپ صفحه به شکل دستی و تخمیر سویا برای غذای دام) و سواد (ارائه منابع مطالعه و تشکیل گروه‌های مطالعاتی) داشته است. بر اساس بررسی صورت گرفته، پژوهش‌های ایرانی به روش پیمایشی در ابعاد توسعه فرهنگی و اقتصادی نشان داده‌اند کتابخانه‌های عمومی، در حد مناسبی در این دو بعد نقش ایفا کرده‌اند. بررسی پیشینه‌های خارجی نیز، نشان داد که عمده آنها از رویکرد کیفی برای اجرای پژوهش خود استفاده کردند و علیرغم وضعیت عملکردی متفاوت کتابخانه‌های عمومی روستایی کشورهای مختلف در توانمندسازی و توسعه روستا، همه پژوهش‌ها معتقد بودند کتابخانه‌های عمومی روستایی نقش اساسی

1 Hughes & Boss

2 Mountains Plains Library Association (MPLA)

3 Colorado

4 Leshutama

5 Pakisaji

در توسعه جوامع خود دارند. در پژوهش حاضر نیز، متفاوت با پژوهش‌های ایرانی از رویکرد کیفی استفاده شده و تمامی ابعاد توسعه مدنظر بوده است. ضمن اینکه در پژوهش حاضر، برای اولین بار در ایران، به نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی و توسعه روستاها پرداخته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد روش‌شناختی کیفی انجام شده و روش پژوهش، تحلیل محتوای کیفی از نوع تحلیل محتوای مرسوم بود. جامعه آماری جهت اخذ اطلاعات، مسئولان کتابخانه‌های عمومی روستایی زیر پوشش اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه در پاییز سال ۱۴۰۲ بودند. روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و حجم نمونه به اشباع اطلاعات و تکرارپذیری داده‌ها بستگی داشت. فعال‌ترین مسئولان کتابخانه‌های عمومی روستایی جهت انجام مصاحبه، انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. سؤالات مصاحبه بر اساس اهداف و سؤالات پژوهش، مطالعه پژوهش‌های مشابه و همچنین مصاحبه مقدماتی با سه نفر از مصاحبه‌شوندگان تنظیم شد. در زمان اجرای مصاحبه‌ها ضمن یادداشت‌برداری از نکات ضروری با کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان، مصاحبه‌ها ضبط شد. همچنین در خصوص دلایل انجام مصاحبه و اطمینان از رعایت اصل محرمانگی در مطالعه به مصاحبه‌شوندگان توضیح داده شد. در مجموع ۱۴ مصاحبه انجام شد و مدت آن بین ۴۰ تا ۷۵ دقیقه متغیر بود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل محتوای کیفی مطابق با روش استراوس و کوربین^۱ (۱۳۸۴) انجام شد. به این ترتیب که ابتدا متن مصاحبه‌های ضبط شده، در - کامپیوتر تایپ و ذخیره شدند. سپس به منظور تسلط پژوهشگر بر داده‌ها، متن مصاحبه‌ها چندین بار خوانده و مرور شدند. در ادامه تمامی جملات، پاراگراف‌ها یا بخش‌هایی از مصاحبه که باعث ایجاد یک مفهوم مشترک می‌شدند، کنار هم جمع و سپس مفهوم‌سازی شد و کدها تعیین شد. سپس دسته‌بندی کدهای استخراج شده در گام قبل بر اساس مشابهت‌های مفهومی آغاز و تحت عنوان مفاهیم دسته‌بندی شدند. در ادامه، مفاهیم نیز بر حسب مشابهت به عنوان مقوله، مقوله‌بندی شدند.

به منظور اعتبارسنجی پژوهش از معیارهای اعتبارپذیری و قابلیت اطمینان که جایگزین روایی و پایایی در پژوهش کمی هستند، استفاده شد. اعتبارپذیری، عبارت است از درجه اعتماد به واقعی بودن یافته‌ها برای شرکت‌کنندگان پژوهش و برای زمینه‌ای که پژوهش در آن انجام گرفته است (لینکلن و گوبا،^۲ ۱۹۸۵؛ نقل در حریری، ۱۳۸۵). به این منظور، راهکارهای صرف زمان نسبتاً طولانی با مصاحبه‌شوندگان، تبادل نظر و بحث با دو نفر از متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی که سروکاری با پژوهش نداشتند و ارائه اطلاعات استخراج شده از مصاحبه‌ها به سه نفر از مشارکت‌کنندگان به کار گرفته شد.

قابلیت اطمینان، جایگزین مفهوم پایایی در پژوهش کیفی است. به این معنا که پژوهشگر به جای اینکه بخواهد افراد در شرایط مشابه به همان نتایج برسند، در پی آن است که خواننده متقاعد شود که با توجه به فرایند طی شده در پژوهش، یافته‌ها از قابلیت اطمینان برخوردار است. برای قابل ردیابی کردن فرایند پژوهش و برای اینکه امکان بازرسی و کنترل قابلیت اطمینان

1Strauss & Corbin
2Lincoln and Guba

پژوهش برای افراد خارج از پژوهش نیز فراهم شود، «مسیرنمای حسابرسی» تهیه شد. به این معنا که جزئیات مربوط به چگونگی گردآوری داده‌ها و نحوه تصمیم‌گیری‌ها، تفسیرهای طی شده در فرایند پژوهش به عنوان جای پای برای حسابرسی، تهیه و نگهداری می‌شود. این مسیرنما شامل مصاحبه‌های ضبط شده، متون نسخه‌برداری شده مصاحبه‌ها، برگه راهنمای مصاحبه، فهرست مصاحبه‌شوندگان، کدها، مفاهیم و مقوله‌های استخراج شده از داده‌ها و یادداشت‌های پژوهشگر بوده است (حریری، ۱۳۸۵).

یافته‌ها

ویژگی‌های دموگرافیک نمونه مورد مطالعه به این شرح بود: از مجموع ۱۴ نفر، ۷ نفر خانم و بقیه آقا بودند. ۶ نفر دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بقیه کارشناسی بودند. رشته تحصیلی ۹ نفر از آنها، علم اطلاعات و دانش‌شناسی و بقیه حقوق، زبان و ادبیات فارسی و روان‌شناسی بود. سابقه کار آنها بین ۲ تا ۱۳ سال متغیر بود و نیمی از آنها بیشتر از ۱۱ سال سابقه کار داشتند.

در مجموع، تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه، منجر به شکل‌گیری ۱۸۲ کد فرعی و ۵۷ کد اصلی شد که در ۱۲ مفهوم و ۲ مقوله طبقه‌بندی شدند. این کدها، مفاهیم و مقوله‌ها، جنبه‌های مختلف اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه را در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستاهای خود نشان می‌دهد.

اقدامات کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا

در ابتدای انجام مصاحبه‌ها، مصاحبه‌کنندگان دریافتند مشارکت کنندگان در درک معنای توسعه ابهام دارند و اینکه آنها تصور می‌کردند که اقداماتشان عمدتاً در جنبه‌های فرهنگی بوده و تا حدودی نیز در جنبه‌های اقتصادی نقش آفرین بوده‌اند، در حالی که طی مصاحبه‌های انجام شده و بررسی خدمات، برنامه‌ها و فعالیت‌های مسئولان کتابخانه‌های عمومی روستایی مشخص شد که کتابخانه‌های آنها در ابعاد مختلف توسعه، فعالیت داشته‌اند که در ادامه در قالب چهار مفهوم توسعه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، توسعه پایدار و حفظ محیط زیست شرح داده شده است.

مفاهیم، کدهای اصلی و کدهای فرعی در مقوله اقدامات کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا در جدول ۱، نشان داده شده است. تمامی کدهای فرعی به تعداد ۱۳۸ مورد، اقدامات کتابخانه‌های روستایی استان کرمانشاه را در توانمندسازی و توسعه روستاهایشان نشان می‌دهد.

جدول ۱. مفاهیم، کدهای اصلی و کدهای فرعی در مقوله اقدامات کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا

مفاهیم	کدهای اصلی	کدهای فرعی
توسعه فرهنگی	ترویج کتابخوانی	برگزاری نشست‌های کتابخوانی؛ جمع‌خوانی کتاب؛ برگزاری نشست‌های مطالعاتی و تحلیل و بررسی کتاب؛ نشست‌های نقد کتاب؛ راه‌اندازی پیک کتاب؛ تشکیل گروه همیاران کودک کتابخانه؛ حضور در روستاهای صعب‌العبور و کم‌برخوردار و در بین

<p>عشایر و ترویج کتابخوانی؛ برگزاری جشنواره رضوی؛ قصه‌گویی؛ برگزاری مسابقات کتابخوانی؛ برگزاری مسابقات نقاشی؛ برگزاری نمایشگاه کتاب (حضور و مجازی)؛ اهدای کتاب و مجلات؛ تحویل کتاب درب منازل روستا؛ معرفی کتاب در مدارس؛ اجرای زنگ کتاب در مدارس؛ بازدید مدارس از کتابخانه‌ها؛ برگزاری اردوهای جهادی-فرهنگی در مدارس روستاها؛ اجرای برنامه کتاب و کلاس در کتابخانه برای دانش‌آموزان</p>		
<p>آموزش نقاشی؛ آموزش داستان‌نویسی؛ آموزش خطاطی و خوشنویسی؛ آموزش خیاطی و روبان‌دوزی؛ آموزش بافندگی؛ کارگاه آموزش قصه‌گویی به مادران؛ آموزش ترکیب رنگ؛ آموزش کاردستی؛ آموزش اوریگامی؛ آموزش گل‌سازی؛ برگزاری کلاس‌های درس نهضت سوادآموزی</p>	<p>آموزش</p>	
<p>نمایش فیلم؛ اجرای نمایش؛ بازی و سرگرمی در کتابخانه؛ بازی و داستان‌سرایی؛ بازی با اعداد؛ ساخت روزنامه دیواری در مناسبت‌ها؛ گردش علمی در طبیعت روستا و کتابخوانی؛ جشن روز کودک؛ برگزاری جشن کتاب؛ برپایی نمایشگاه دست‌ساخته-های دانش‌آموزان روستا در کتابخانه</p>	<p>تفریح، سرگرمی علمی و خلاق‌سازی</p>	
<p>تقدیر از کتابخوانان برتر؛ رونمایی از کتاب؛ تقدیر از نویسندگان و شاعران بومی</p>	<p>حمایت و تسویق</p>	
<p>شاهنامه‌خوانی؛ شاهنامه‌خوانی کردی الماس خان کندوله‌ای؛ حافظ‌خوانی؛ شعرخوانی؛ حکایت‌خوانی؛ برگزاری محفل‌ها، انجمن‌ها و نشست‌های ادبی؛ جشن شب یلدا؛ اجرای سرود در مناسبت‌ها</p>	<p>تقویت هویت فرهنگی</p>	
<p>مشاوره اطلاعاتی؛ مشاوره تحصیلی؛ مشاوره کنکور؛ راهنمایی گردشگران</p>	<p>مشاوره علمی- فرهنگی</p>	
<p>آموزش اشتغال‌زایی و گردشگری؛ آموزش تهیه کود کمپوست؛ کاشت سبزی و صیفی؛ راه‌اندازی کسب و کار خانگی؛ آموزش باغداران گردو؛ اصول باغداری نوین؛ چگونگی راه‌اندازی بوم‌گردی؛ پرورش بوم‌جانوران؛ پرورش زنبور عسل؛ پرورش نوغانداری؛ کلاس کار و فناوری؛ آموزش مکانیک و برق خودرو</p>	<p>آموزش</p>	
<p>برپایی نمایشگاه کسب و کارهای کوچک؛ برگزاری نمایشگاه صنایع دستی و محصولات در محل کتابخانه؛ برگزاری نمایشگاه کتاب (برای فروش)؛ کارآفرینی و درآمدزایی برای اعضای کتابخانه؛ معرفی فعالان حوزه گردشگری؛ برپایی نمایشگاه دستاوردهای بانوان در کارگاه‌های آموزشی کتابخانه؛ تشکیل صندوق خرد زنان روستایی در کتابخانه</p>	<p>حمایت</p>	<p>توسعه اقتصادی</p>
<p>مشارکت در برگزاری جشنواره‌های بومی-محلی و فروش محصولات؛ مشارکت با ارگان‌ها و ادارات در برگزاری کلاس‌های آموزشی مرتبط با توسعه کسب و کارها</p>	<p>مشارکت</p>	
<p>مشاوره در خصوص صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی؛ مشاوره در خصوص بسته-بندی، فروش و بازاریابی محصول؛ مشاوره در خصوص چگونگی راه‌اندازی کسب و</p>	<p>مشاوره اقتصادی</p>	

<p>کارهای خانگی؛ مشاوره مربوط به اخذ وام؛ مشاوره مربوط به بوم‌گردی و جذب گردشگر</p>		
<p>آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن؛ آموزش زبان انگلیسی؛ ازدواج آسان و آگاهانه؛ آموزش تاب‌آوری؛ آموزش مهارت‌های زندگی؛ مهارت‌های فرزند پروری؛ فرزندآوری؛ اضطراب کودک و نوجوان؛ کودک کار؛ طلاق؛ سبک زندگی اسلامی- ایرانی؛ بهداشت روان؛ بهداشت عمومی؛ مشاوره و تغذیه سالم؛ پیشگیری از اعتیاد نوجوانان؛ پیشگیری از بیماری‌های واگیردار؛ آسیب‌شناسی فضای مجازی؛ آموزش کار با کامپیوتر؛ کارگاه توجیهی مشاوره تحصیلی در کتابخانه در شروع فعالیت مدارس؛ کارگاه امداد و نجات؛ آموزش آمادگی در برابر زلزله</p>	<p>آموزش و نشست</p>	
<p>انجام عزاداری‌ها؛ جشن در اعیاد اسلامی و میلاد پیامبر و امامان؛ گرامیداشت هفته وحدت؛ بزرگداشت هفته دفاع مقدس؛ بزرگداشت هفته بسیج؛ برگزاری یادواره شهدا؛ بزرگداشت نام‌آوران و بزرگان علم و ادب؛ بزرگداشت دهه فجر؛ گرامیداشت روز معلم و تقدیر از معلمان فعال در عرصه ترویج کتاب و کتابخوانی؛ برگزاری جشن تکلیف دختران روستا؛ بزرگداشت مقام مادر؛ برگزاری جشن برداشت گندم در کتابخانه؛ جشن روز ملی روستا و عشایر</p>	<p>برگزاری مراسم‌ها، جشن‌ها، بزرگداشت‌ها و مناسبت‌های ملی و مذهبی</p>	
<p>برگزاری جلسه مسئولان روستا و بخش در محل کتابخانه؛ برگزاری نشست کارشناسان بهزیستی با اعضای کتابخانه تحت پوشش بهزیستی؛ دوره‌می با اعضای کتابخانه و روستاییان؛ نشست کارشناسان جهاد کشاورزی در محل کتابخانه در زمینه ترویج کشاورزی در روستا؛ گردهمایی کشاورزان روستا؛ نشست مطالبه‌گری فرهنگی؛ نشست‌های خاطرگویی روستاییان در مناسبت‌ها نظیر وقایع انقلاب اسلامی</p>	<p>محل اجتماعات و گردهمایی‌ها</p>	<p>توسعه اجتماعی</p>
<p>برپایی نمایشگاه گل و گیاه در محل کتابخانه جهت فروش آن در جهت کمک به هموطنان سیل‌زده استان لرستان؛ انجام ثبت نام بهام عدالت روستاییان در محل کتابخانه؛ ثبت نام اهالی روستا در صندوق بیمه روستاییان و عشایر کشور در محل کتابخانه؛ پیگیری راه‌اندازی پست‌بانک روستا؛ جمع‌آوری و توزیع کمک‌های خیرین در بین روستاییان در کتابخانه؛ برقراری ایستگاه تست فشارخون در کتابخانه؛ انجام تست ایدز در کتابخانه؛ انجام تست غربالگری در کتابخانه؛ تشکیل تیم فوتبال کتابخانه ویژه نوجوانان</p>	<p>حمایت و خدمت غیر کتابدارانه</p>	
<p>مشارکت با مرکز آمار و سرشماری ایران در تهیه سرشماری روستاییان؛ مشارکت با صدا و سیما و رادیو در تهیه خبر از روستا و مصاحبه با افراد نمونه روستا؛ مشارکت در برپایی میز خدمت</p>	<p>مشارکت</p>	
<p>آموزش دفع بهداشتی فضولات حیوانی؛ آموزش حفظ اصول محیط زیست به روستاییان؛ آموزش تفکیک زباله</p>	<p>آموزش</p>	<p>توسعه پایدار و حفظ محیط</p>
<p>کاشت درخت در روستا و در محوطه کتابخانه با همکاری اعضای کتابخانه؛ توزیع نهال در بین اهالی روستا</p>	<p>تولید</p>	<p>زیست</p>

توسعه فرهنگی: بنا بر گفته‌های مصاحبه‌شوندگان، کتابخانه عمومی، عامل توسعه فرهنگی در زمینه‌های علمی، هنری و تربیتی است، بنابراین بیشترین تلاش این نهاد باید در راستای توسعه فرهنگی، به‌طور ویژه ترویج و توسعه کتابخوانی، ایجاد عادت مطالعه، افزایش سرانه مطالعه و تأمین نیاز اطلاعاتی شهروندان باشد. در کنار این هدف اصلی، ارائه آموزش‌های فرهنگی و هنری، پر کردن اوقات افراد، حمایت از کتابخوانان و اهالی فرهنگ، تقویت هویت فرهنگی شهروندان و انجام مشاوره‌های مختلف اطلاعاتی و تحصیلی نیز باید جزء برنامه‌های کتابخانه در راستای توسعه فرهنگی جامعه باشد. برای مثال، مشارکت‌کننده کد شماره چهار در این زمینه بیان کرد: «کتابخانه نباید به صورت منفعل صرفاً در داخل کتابخانه به امانت کتاب پردازد، بلکه باید بتواند با تنوع فعالیت‌ها و برنامه‌های کتابخوانی، همه مردم روستا را در تمام ایام سال به کتابخانه جذب کند ... ما حتی برای تحویل کتاب مستقیماً به سراغ مردم در محل زندگی‌شان می‌رویم تا بتوانیم کتابخوانی را رواج دهیم، برای ایجاد تنوع، در داخل طبیعت روستا جلسات کتابخوانی را برگزار می‌کنیم، در مناسبت‌ها از کتابخوانان برتر و نویسندگان بومی تقدیر می‌کنیم که بتوانیم ایجاد انگیزه کنیم ...».

مصاحبه‌شونده کد شماره هفت گفت: یکی از برنامه‌های ثابت کتابخانه ما، آموزش در زمینه‌های مختلف برای کودکان و بزرگسالان است، برای مثال در ایام تابستان با همکاری آموزشگاه آزاد فنی و حرفه‌ای، به صورت رایگان کلاس خیاطی و روبان‌دوزی را برگزار کردیم که با استقبال خوب زنان و دختران روستا مواجه شد. نمونه دیگری از برنامه‌های آموزشی ما، آموزش نقاشی و کاردستی به صورت مرتب برای کودکان است؛ حتی برای مادران آنها هم آموزش قصه‌گویی داریم ...».

مصاحبه‌شوند کد شماره ۱ که تلاش‌هایش در توانمندسازی روستاییان نتایج خوبی داشته است، گفت: «برگزاری کارگاه‌های آموزشی و برنامه‌های مختلف ویژه کودکان و نوجوانان و حمایت از آنان و تبدیل کتابخانه به پاتوق دوره‌های کتابخوانی روستا، باعث شده کودکان و نوجوانان بسیاری در زمینه داستان‌نویسی، نقاشی، نویسندگی و شاهنامه‌خوانی، حائز رتبه‌های برتر کشوری و استانی شوند. کتابخانه ما در تمام برنامه‌ها و رخدادهای فرهنگی دهستان، پایگاه و مشاور افراد است.»

توسعه اقتصادی: در بسیاری از جوامع روستایی، نرخ بیکاری بالاست. در چنین جوامعی، فرصت‌های کافی برای رشد اقتصادی وجود ندارد. کتابخانه عمومی روستایی می‌تواند فرصت‌هایی برای گسترش حیطه گسترده‌ای از مهارت‌ها و استعدادها برای روستاییان فراهم کند که نقش مهمی در توسعه اقتصادی جوامع خود ایفا کنند. بنا بر اظهارات مشارکت‌کنندگان، کتابخانه‌های عمومی روستایی در استان کرمانشاه، به ویژه در سال‌های اخیر تلاش کرده‌اند در - توسعه اقتصادی روستا و روستاییان مؤثر واقع شوند. برای مثال، مصاحبه‌شونده کد شماره یک بیان کرد: «با توجه به اینکه شغل مردمان روستای ما باغداری است و محصول انگور این روستا شهرتی ملی دارد و از طرفی به دلیل مسافت زیاد روستا تا بازار فروش، سود حاصل از فروش محصولات نصیب واسطه‌ها می‌شود. با تشکیل کارگروه باغداری در کتابخانه و دعوت از کارشناسان جهاد کشاورزی و تشکیل کارگاه‌های آموزشی به صورت دو هفته یک بار، راه‌های باغداری نوین، مشتری‌یابی، تهیه فرآورده‌های انگور همچون کشمش، سرکه و شیره و همچنین درجه‌بندی محصولات را با توجه به کیفیت آنها، چگونگی بسته‌بندی مشتری‌پسند و ... را آموزش دادیم و توانستیم دست واسطه‌ها را قطع و سود حاصل از فروش را نصیب باغدار کنیم.»

در مجموع تحلیل داده‌های مصاحبه نشان داد کتابخانه‌های عمومی روستایی کرمانشاه در ابعاد مختلف آموزش، حمایت، مشارکت و مشاوره اقتصادی سعی کرده‌اند در توسعه اقتصادی نیز به ایفای نقش پردازند و به دستاوردهای خوبی دست یافته‌اند. برای مثال، مصاحبه‌شونده کد شماره ۱ در رابطه با حمایت از روستاییان در حوزه توسعه اقتصادی اظهار داشت: «با تشکیل صندوق خرد زنان روستا در کتابخانه و پرداخت وام‌های کم‌بهره، ۳۶ کسب و کار خانگی را برای زنان خودسرپرست یا بدسرپرست راه‌اندازی کردیم و عنوان تنها کتابخانه کارآفرین کشور را کسب کردیم». این مصاحبه‌کننده ادامه داد: «زمانی که روستای ما به عنوان هدف گردشگری معرفی شد، تصمیم گرفتیم برای اقامت گردشگران مکانی را مهیا کنیم. در این زمینه با خانمی خودسرپرست که محل زندگی‌اش قدمتی سیصد ساله داشت و خود تحت پوشش کمیته امداد بود، صحبت کردیم و بعد از موافقت ایشان و انجام اقدامات لازم اداری توسط مسئول کتابخانه و کسب مجوزهای لازم از میراث فرهنگی، اولین بوم‌گردی روستا راه‌اندازی شد و در دل این بوم‌گردی یک کارگاه قالی‌بافی و گل‌دوزی برای زنان و دختران روستا راه‌اندازی کردیم که مربی آن همان خانم خودسرپرست است».

توسعه اجتماعی: توسعه اجتماعی، با نگر کیفیت سیستم اجتماعی از طریق نهادینه کردن اخلاق توسعه، به ویژه اخلاق توسعه اجتماعی برای حصول به همستگی (وفاق) اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی در جهت برقراری عدالت اجتماعی و ارتقای ضریب امنیت اجتماعی است (آزادارمکی، سارکی و شهبازی، ۱۳۹۱). کتابخانه‌های عمومی باید مرکز اجتماع بوده و در ارتقای وضعیت زندگی شهروندان نقش ایفا کنند. تحلیل مصاحبه‌های انجام شده نشان داد کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه، در محیطی امن با ارائه آموزش‌های مختلف در جهت ارتقای مهارت‌ها و بهداشت فردی و عمومی؛ برگزاری مراسم‌ها، جشن‌ها، بزرگداشت‌ها و مناسبت‌های ملی و مذهبی در راستای همبستگی اجتماعی و پاسداشت ارزش‌ها؛ تبدیل خود به محل اجتماعات و گردهمایی‌های روستاییان و تقویت فرهنگ گفت‌وگو؛ حمایت و ارائه خدمات اجتماعی غیرکتابدارانه به منظور توسعه خدمات کتابخانه فراتر از خدمات کتابخانه‌ای و اثرگذاری بیشتر کتابخانه در جامعه و توسعه آن؛ و مشارکت با دستگاه‌ها و ادارات مختلف سطح روستا در اجرای برنامه‌های جمعی در توسعه اجتماعی و ارتقای سطح زندگی عمومی روستاییان در شرایط عادلانه، مؤثر واقع شده‌اند. برای مثال مصاحبه‌شونده کد شماره هفت اظهار کرد که: «کتابخانه ما تازه-تأسیس است، اما توانسته‌ایم در بین روستاییان جایگاه مناسبی کسب کنیم. یکی از برنامه‌های ما ویژه کشاورزان روستا است. برای مثال در آغاز فصل کشاورزی، کشاورزان باتجربه و نمونه روستا در نشستی دوره‌ای در کتابخانه در راستای حمایت، بهبود و پیشرفت کشاورزی روستا و تولید محصول باکیفیت به اشتراک موفقیت‌ها، تجربه‌ها و ارائه پیشنهاد خود پرداختند. با هدف ترویج کتابخوانی و محرومیت‌زدایی فرهنگی با حضور در بین کشاورزان روستاهای هم‌جوار به آنها سربازان حوزه کشاورزی را اهدا کردیم و کتاب معرفی کردیم. ما در کل، همیشه در مناسبت‌های مختلف، برنامه و خدمتی ویژه تدارک می‌بینیم، مانند -عزاداری و سینه‌زنی در ایام محرم، بزرگداشت هفته بسیج و ... معمولاً هم در این زمینه‌ها کتاب معرفی می‌کنیم که به -رسالت خودمان عمل کرده باشیم». مصاحبه‌شونده کد شماره سیزده بیان کرد: «با هدف معرفی کتابخانه و ترویج فرهنگ کتابخوانی و همچنین ارتباط نزدیک‌تر با مسئولان، جلسات مختلفی مانند جلسات دهیاری، شورای اسلامی روستا و عموم مردم را در محل کتابخانه برگزار می‌کنیم».

توسعه پایدار و حفظ محیط زیست: طبق اظهارات مشارکت کنندگان، کتابخانه‌های عمومی روستایی علاوه بر اینکه در محیط داخلی خود در حد توان و به میزان آگاهی خود به مسائل زیست-محیطی اهمیت داده و در ابعادی نظیر صرفه‌جویی در مصرف کاغذ، آب، انرژی، ایجاد فضای سبز در داخل و محیط پیرامون کتابخانه و نظایر آن فعالیت دارند، همچنین تلاش کرده‌اند در سه جنبه آموزش، تولید و پاکسازی محیط زیست در توسعه پایدار و حفظ محیط زیست روستا نیز نقش داشته باشند. مشارکت کننده شماره ۱۱ گفت: «رابطه ما با اعضای کتابخانه صمیمانه است و هر بار که برای برنامه‌ای، فراخوان داده‌ایم همگی شرکت کرده‌اند. برای مثال، دهیاری روستا از ما خواست که با مشارکت اعضای کتابخانه به کاشت نهال در نقاط مختلف روستا اقدام کنیم. حداقل سالی یک‌بار با مشارکت اعضا، این کار را انجام می‌دهیم و در کنار آن، معمولاً برنامه‌های دیگری مانند جمع‌آوری زباله و آموزش تفکیک زباله را هم داریم و در خصوص حفظ محیط زیست به اعضای کتابخانه و همچنین روستاییان آموزش می‌دهیم و کتاب معرفی می‌کنیم...».

چالش‌های کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا

خدمات کتابخانه‌های عمومی روستایی به بی‌سوادان و روستاییان باسواد، نردبان توسعه روستایی است (آنی، ۲۰۱۴). کتابخانه روستایی باید به عنوان مرکز فعالیت‌ها و برنامه‌های روستا عمل کرده و توان اجرایی لازم جهت توانمندسازی روستاییان و ایفای نقش در پیشرفت و توسعه روستا را داشته باشد. در این راستا، لازم است شرایط لازم مهیا شده و در زمینه‌های مختلفی که در ادامه شرح داده می‌شود، حداقل‌های ممکن فراهم گردد. مفاهیم، کدهای اصلی و کدهای فرعی در مقوله چالش‌های کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا در جدول شماره ۲ نشان داده شده است که بیانگر نکات و مواردی است که توجه به آنها، اجرای برنامه‌های توسعه روستا را توسط کتابخانه تسهیل خواهد کرد.

جدول ۲. مفاهیم، کدهای اصلی و کدهای فرعی در مقوله چالش‌های کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا

مفاهیم	کدهای اصلی	کدهای فرعی
نیروی انسانی	تخصص و دانش کتابدار	تخصص؛ سواد کتابخانه‌ای؛ سواد اطلاعاتی؛ سواد رسانه‌ای؛ دانش حوزه نشر و نویسندگان؛ دانش منابع اطلاعاتی کتابخانه؛ دانش محیط روستا و روستاییان
	اخلاق و شخصیت کتابدار	اجتماعی بودن؛ گشاده‌رویی؛ داشتن اعتماد به نفس کافی؛ داشتن حس صمیمانه و مؤدبانه؛ صبوری و متانت؛ انتقادپذیری؛ احساس مسئولیت در قبال نیاز مخاطبان؛ انعطاف‌پذیری در برخورد با کاربران
	علاقه و انگیزه	علاقه به کتابخانه؛ علاقه به ارتباط با روستاییان؛ علاقه به اجرای برنامه و فعالیت؛ انگیزه خدمت
	تجارب و مهارت‌ها	مهارت‌های ارتباطی؛ مهارت‌های سخنرانی؛ مهارت‌های تدریس؛ مهارت‌های فناوری؛ توانایی شناخت فرصت‌ها و تهدیدها؛ هوش هیجانی؛ تجربه فعالیت و خدمت‌رسانی

نگرش همه‌جانبه در انتخاب و اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌ها؛ باورها و اعتقادات حرفه‌ای و کتابدارانه؛ اعتقاد به نقش آفرینی کتابخانه در توسعه روستا و درک آن	نگرش‌ها و باورها	
منابع به‌روز؛ تعداد کافی؛ متناسب با نیاز اطلاعاتی؛ منابع بومی؛ منابع به زبان محلی؛ نشریات و مجلات روزآمد؛ کتاب‌های کودکان و نوجوانان؛ منابع نوسوادان؛ قالب‌های همسو با تغییر ذائقه مخاطب		منابع اطلاعاتی
بودجه		تسهیلات و امکانات
مکان و فضا		
تجهیزات	میز و صندلی؛ ویدئو پروژکتور؛ پرده نمایش؛ سیستم صوتی و تصویری	
عوامل سازمانی	دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و سیاست‌ها؛ حجم فعالیت‌ها و برنامه‌های مصوب	
رصد مصادیق عملی و ارائه دستاوردها؛ نیازسنجی؛ نظرسنجی و پایش منظم برنامه‌ها و انجام مطالعات و بررسی‌ها؛		سطح کیفی برنامه‌ها و خدمات
مطابق نیاز بودن؛ سطحی نبودن؛ تخصیصی بودن؛ مقطعی نبودن؛ نوآوری داشتن؛ دوری از اجرای کارهای نمادین؛		سنجش اثرگذاری برنامه‌ها و خدمات
ذهنیت روستاییان نسبت به کتابخانه؛ میزان آگاهی روستاییان از توانمندی کتابخانه؛ میزان آگاهی از خدمات و فعالیت‌ها؛ فرهنگ روستاییان؛ علاقه؛ سطح سواد روستاییان؛ زمان کافی برای شرکت در برنامه‌ها؛		عوامل مربوط به روستاییان
مشارکت ادارات و روستاییان با کتابخانه در اجرای برنامه‌ها؛ مشارکت کتابخانه در برنامه‌ها، مراسم‌ها و مناسبت‌های روستا و ادارات آن		سطح همکاری و مشارکت
تبلیغ مستقیم		چگونگی اطلاع‌رسانی و تبلیغات
تبلیغ القایی (غیر مستقیم)		
بنر؛ پوستر؛ بروشور؛ تابلو اعلانات؛ تراکت تبلیغاتی؛ رسانه‌های اجتماعی؛ تبلیغات چهره به چهره و زبانی؛ بلندگوی مسجد؛ همیاران کتابخانه	ابزارهای تبلیغی	

نیروی انسانی: کتابداران ملزم به داشتن توانایی‌های اضافی، فراتر از صلاحیت‌های کتابخانه‌ای هستند، زیرا آنچه در برنامه‌های توانمندسازی جامعه انجام می‌دهند، همیشه به کتابخانه مربوط نمی‌شود، بلکه فراتر از آن است (ویلیامز و ویلت، ۲۰۱۷؛ کوه و عباس، ۲۰۱۵). شایستگی و ظرفیت مدیران کتابخانه‌ها باید مورد حمایت قرار گیرد، زیرا این افراد هستند که کتابخانه روستا را مدیریت می‌کنند و کیفیت خدمات و برنامه‌های کتابخانه‌ها به این امر بستگی دارد (مانان و آنگرا، ۲۰۲۰). در واقع، هر موفقیتی یا شکستی در کتابخانه بستگی زیادی به ظرفیت، تخصص و دانش، اخلاق و شخصیت، علاقه و انگیزه، تجارب و مهارت‌ها، نگرش‌ها و باورهای کارکنان آن نسبت به کتابخانه‌های عمومی و خدمت‌رسانی در آن دارد. بنابراین قبل از هر چیزی، نیروی انسانی کتابخانه باید واجد شرایط لازم باشد و آموزش‌های لازم را کسب و با علاقه و انگیزه کافی، فعالیت‌های خویش را آغاز کند.

منابع اطلاعاتی: اطلاعات، ماده خام توسعه برای ساکنان شهری و روستایی است. شکوفایی، پیشرفت و توسعه هر ملتی به توانایی کشور در کسب، تولید، دسترسی و استفاده از اطلاعات مربوطه بستگی دارد (هارانده، ۲۰۰۹). استفاده از اطلاعات به‌طور طبیعی منجر به توسعه روزافزون در زمینه کشاورزی، صنایع و نظایر آن شده و منجر به رشد سالم مناطق روستایی می‌شود (کومبر و ملایا، ۲۰۰۷). مردم روستا در تمام جنبه‌های زندگی خود به اطلاعات نیاز دارند. بدیهی است که توسعه و تحول، در صورت عدم تأمین نیازهای اطلاعاتی روستاییان غیرممکن خواهد بود (املوزور، تینوی و امکا-اوکو، ۲۰۱۷). بنابراین، از آنجا که در ساده‌ترین راه کتابخانه‌های روستایی با افزایش علاقه به مطالعه کتاب، توانمندسازی جامعه را انجام می‌دهند و هر چه کتاب‌های بیشتری خوانده شود، دانش بیشتری برای بهبود کیفیت زندگی به دست می‌آید (ماسکوروتونیتسا و روحمیاتی، ۲۰۱۶) و همچنین معمول‌ترین خدمات آنها ارائه منابع اطلاعاتی است، لازم است منابع اطلاعاتی به‌روز با تعداد کافی و متناسب با نیاز اطلاعاتی روستاییان در کتابخانه فراهم شود. از نظر مصاحبه‌کنندگان همچنین تهیه منابع بومی، منابع به زبان محلی، نشریات و مجلات روزآمد، کتاب‌های کودکان و نوجوانان، منابع نوسودان و قالب‌های همسو با تغییر ذائقه مخاطب، باعث ارتقای کیفی خدمات و جذب بیشتر شهروندان به کتابخانه خواهد شد و در این راستا توسعه فرهنگی به شکل مطلوب‌تری محقق خواهد شد.

تسهیلات و امکانات: اظهارات مشارکت‌کنندگان نشان داد که علاوه بر نیروی انسانی مجرب و منابع اطلاعاتی مناسب، جهت ارائه خدمات و اجرای برنامه‌های متنوع در راستای توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا، لازم است بودجه کافی، تجهیزات و امکانات مناسب جهت اجرای برنامه‌ها و ارائه خدمات نیز در کتابخانه فراهم شود. ضمن اینکه اگر فضای کتابخانه جوابگوی برنامه‌های متعدد با شرکت‌کنندگان بیشتر نیست، تمهیدات لازم در خصوص استفاده از فضاهای دیگر روستا نظیر ساختمان‌های اداری و مدارس نیز اندیشیده شود. همچنین دستورالعمل‌ها، رویه‌ها و سیاست‌های سازمان مادر، حجم فعالیت‌ها و برنامه‌های قابل اجرا در کتابخانه، تنها توسط یک پرسنل با توجه به تک‌نیروی بودن کتابخانه‌های روستایی نیز مدنظر قرار گیرد. برای مثال مشارکت‌کننده کد شماره ۲ گفت: «کمبود فضا و کمبود بودجه، مشکل اصلی ماست، به همین خاطر برای اجرای برنامه‌ها از حسینیه و مسجد روستا در کنار کتابخانه استفاده می‌کنیم؛ همچنین به علت کمبود بودجه و نبود مربی، بیشتر آموزش‌ها با مسئول کتابخانه است که بسیار وقت‌گیر بوده و ناچاریم در زمانی غیر از ساعات کاری کتابخانه، کارگاه‌ها را برگزار کنیم».

سطح کیفی برنامه‌ها و خدمات: مصاحبه‌کنندگان بیان کردند که استمرار در برگزاری برنامه‌های آموزشی، خدمات و فعالیت‌ها نسبت به موضوع، تناسب آن با نیاز روز روستاییان، در نظر گرفتن سن، جنس، سطح سواد و زبان روستاییان و نوآوری در اجرای برنامه‌ها و پرهیز از اجرای برنامه‌های نمادین و توجه به برنامه‌های تخصصی و غیر سطحی است که سطح کیفی برنامه‌ها را ارتقا داده و اثرگذاری بیشتر کتابخانه‌ها را در فرآیند توسعه روستا به دنبال دارد.

1Harande

2Kumbar and Mallaiah

3Maskurotunitsa & Rohmiyati

سنجش اثرگذاری برنامه‌ها و خدمات: اکثر مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که نیازسنجی از روستاییان به منظور برنامه‌ریزی برای تهیه لیست برنامه‌ها و خدمات در طول سال، در کنار سنجش مداوم سطح رضایت‌مندی و اثرگذاری برنامه‌ها و خدمات کتابخانه‌ها به منظور ارتقای خدمات و رفع کاستی‌ها، همراه با رصد نمونه‌های عملی موفق و دستاوردهای حاصل شده در بین روستاییان، می‌تواند عامل گسترش فعالیت‌ها، جذب بیشتر روستاییان به کتابخانه و توسعه و پیشرفت روستا باشد.

عوامل مربوط به روستاییان: تحلیل متن مصاحبه‌ها نشان داد که علاوه بر مواردی که مربوط به کتابخانه‌های عمومی روستایی است، مواردی نیز وجود دارد که مربوط به روستاییان می‌باشد و مسئول کتابخانه را با چالش‌های مختلفی مواجه می‌کند. در این زمینه، قبل از هر چیز باید روستائینیان این -ذهنیت را داشته باشند که کتابخانه روستا مرکز اجتماعی-فرهنگی روستا بوده و در توانمندسازی آنها نقش مؤثری خواهد داشت؛ برای این مهم نیاز به کار و تلاش مضاعف کتابداران، ایجاد ارتباط مؤثر و دوستانه با روستاییان و اطلاع‌رسانی و تبلیغات مناسب وجود دارد تا روستاییان از میزان توانمندی کتابخانه آگاه شده و از طرف دیگر در جریان خدمات و فعالیت‌های کتابخانه قرار گیرند. روستاییان همچنین باید به کتابخوانی، کتابخانه و همچنین به شرکت در برنامه‌ها علاقه‌مند باشند و فرهنگ کتابخوانی در بین آنها نهادینه شده باشد. نکته مهم دیگر سطح سواد روستاییان و میزان زمان کافی و اوقاتی است که آنها می‌توانند در برنامه‌ها شرکت کنند. این موارد چالش‌هایی را برای کتابداران روستایی ایجاد می‌کند که نیاز به برنامه‌ریزی جهت مواجهه با همه آنهاست.

سطح همکاری و مشارکت: مشارکت یکی از مؤلفه‌های مهم در توسعه و پیشرفت جامعه محسوب می‌شود. جلب مشارکت داوطلبان روستایی، مفاخر روستا، تحصیل کرده‌ها، تشکلهای مردم‌نهاد و مسئولان در سطح روستا و شهرستان و ایجاد انسجام و همراهی کتابخانه با آنها، یکی از مواردی است که حتماً باید مورد توجه کتابداران کتابخانه قرار گیرد، چرا که مشارکت جامعه به موفقیت کتابخانه در اجرای اهداف و برنامه‌هایش و پیشرفت روستا کمک بسیاری خواهد کرد.

اگر جوامع محلی در برنامه‌ها و فعالیت‌های -کتابخانه‌های عمومی روستایی درگیر شوند و نسبت به فعالیت‌ها احساس مالکیت داشته باشند، فعالیت‌های توسعه، تأثیر بیشتری خواهد داشت. نکته مهم که باید مورد توجه کتابداران قرار گیرد، این است که آنها نیز باید در برنامه‌ها و فعالیت‌های روستا مشارکت نمایند؛ به این ترتیب علاوه بر ارتقای جایگاه کتابخانه در سطح روستا، فرصت جذب روستاییان به کتابخانه و معرفی برنامه‌ها و خدمات کتابخانه نیز، بهتر فراهم می‌شود؛ بنابراین مشارکت باید دو سویه باشد. مشارکت‌کننده کد شماره ۱ که تجربه بسیار خوبی از تعامل و مشارکت با ادارات داشته است و فقدان آن را چالش مهمی برای کتابخانه‌های -روستایی در اجرای برنامه‌هایشان دانست، اظهار داشت: «ما با تمام ادارات منطقه و حتی شهرستان در ارتباطیم و آنها نهایت همکاری را با کتابخانه دارند؛ اداراتی مانند شورا و دهیاری، بخش‌داری، فرمانداری، ارشاد اسلامی، جهاد کشاورزی، بسیج، سپاه، کمیته امداد، بهزستی، مدارس، مرکز بهداشت و خانه‌های بهداشت، سازمان تبلیغات، کلاتری، پست بانک و .... البته ما هم در حد توان در کنار آنها هستیم».

چگونگی اطلاع‌رسانی و تبلیغات: مصاحبه‌شوندگان ابراز کردند که کتابخانه‌های روستایی هر اندازه که بخواهند در توسعه روستا اثرگذار باشند و خدمات و برنامه‌های متنوع ارائه دهند، اما اگر روستاییان از آن بی‌اطلاع باشند و از خدمات و برنامه‌ها استفاده نکنند، توسعه اتفاق نخواهد افتاد. بنابراین اطلاع‌رسانی و تبلیغات به شیوه‌هایی که بهترین بازدهی را داشته باشد،

باید جزء برنامه‌های هر کتابخانه عمومی روستایی باشد. اطلاع‌رسانی و تبلیغات می‌تواند به صورت حضوری و چهره به چهره با حضور کتابدار روستایی در بین روستاییان یا به هنگام حضور روستاییان در کتابخانه صورت گیرد و یا از طریق فضای مجازی انجام شود؛ نکته مهم در این میان، بهره‌گیری از انواع ابزارهای تبلیغی در تناسب با شرایط مخاطبان شامل سن آنها، باورها و نگرش‌ها، سح سواد و نوع استفاده آنها از رسانه‌های تبلیغی است. برای مثال، مصاحبه‌شونده کد شماره ۳ بیان کرد: «... تبلیغات و در واقع اطلاع‌رسانی ما از طریق تشکیل گروه در فضای مجازی، اطلاع‌رسانی از طریق همیاران کتابخانه در روستا و همچنین استفاده از بلندگوی مسجد انجام می‌شود».

نکته بعدی استفاده از تبلیغ القایی در کنار تبلیغ مستقیم است که بتوان به صورت غیر مستقیم، پیام خود را به مخاطب رسانده و آگاهی‌رسانی کرد و با معرفی جنبه‌های مختلف هر برنامه یا فعالیت، در ذهن افراد تأثیر لازم را گذاشت و با خلق ارزش برای آنها، آنها را مجاب به استفاده از کتابخانه و خدمات و برنامه‌های آن نمود. تبلیغات، علاوه بر اینکه یک فن و تخصص بوده، بلکه هنر نیز می‌باشد و کتابدار روستایی باید تا حد امکان در این زمینه آموزش ببیند و تجربه کسب کند.

نتیجه‌گیری

هر ملتی که از توسعه و توانمندسازی جوامع روستایی غافل است، نباید انتظار توسعه معنادار را داشته باشد. هیچ دولت جدی، فعال، آگاه، حساس و سازمان‌یافته نمی‌خواهد از جوامع روستایی غافل شود. عدم توسعه، همبستگی مثبتی با بی‌توجهی به مناطق روستایی دارد. بی‌توجهی به روستاها، پیامدهای منفی مانند مهاجرت روستائینان به مناطق شهری را به همراه دارد که در نتیجه، مشکلاتی مانند بیکاری، جنایت، کار کودکان، ناامنی، -پریشویی، فقر، حاشیه‌نشینی، افزایش زندگی در کانکس، گسترش بیماری‌ها و گسترش بیش از حد امکانات و زیرساخت‌ها در مناطق شهری را به دنبال دارد (هارانده، ۲۰۰۹).

کتابخانه‌های عمومی روستایی که خود به عنوان یکی از عوامل توسعه جامعه محسوب می‌شوند، همان‌طور که در پژوهش حاضر نشان داده شد، در توانمندسازی روستاییان و توسعه همه‌جانبه روستا نقش مهمی ایفا می‌کنند. علاوه بر این، جامعه تحت مطالعه در پژوهش حاضر با اجرای برنامه‌ها و خدمات متنوع خود در روستاهایشان که اکثراً در طول هفته مداوم داشته است، توانسته‌اند در بالا بردن آگاهی و بینش فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی روستا؛ نشان دادن نقش پررنگ و تأثیرگذار کتاب در مقایسه با اینترنت؛ و -تثبیت نقش کتابخانه به عنوان پایگاه اجتماعی-فرهنگی روستا، کام مؤثری بردارند.

در مجموع، تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه، منجر به شکل‌گیری ۱۸۲ کد فرعی و ۵۷ کد اصلی شد که در ۱۲ مفهوم و ۲ مقوله، طبقه‌بندی شدند. این کدها، مفاهیم و مقوله‌ها، جنبه‌های مختلف نقش آفرینی کتابخانه‌های عمومی روستایی استان کرمانشاه را در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستاهای خود نشان می‌دهند.

مقوله نخست، اقدامات کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا را در چهار بعد توسعه فرهنگی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی، توسعه پایدار و حفظ محیط زیست نشان داد. کتابخانه‌های تحت مطالعه با ۱۳۸ فعالیت، خدمت و برنامه متنوع، به صورت همه‌جانبه در همه ابعاد یاد شده اقدامات قابل توجهی داشته و اثرگذار بوده‌اند. یافته‌های پژوهش حاضر در این قسمت، هم‌راستا با یافته‌های پژوهش‌های نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳)، سلاجقه و حیدری‌پور

(۱۴۰۱)، اقبالی و نوروزی (۱۴۰۱)، ابو (۲۰۱۴)، مانان و آنگرا (۲۰۲۰)، منصور (۲۰۲۰)، هیوز و باس (۲۰۲۱) و کهیانی و ویکاکسونو (۲۰۲۱) بود، اما املوزور، تینوی و امکا-اوکو (۲۰۱۷) دریافتند کتابخانه‌های روستایی تحت مطالعه آنها به دلیل چالش‌ها و مشکلات مختلف خود، قادر به ایفای نقش خود در توسعه روستاهایشان نبودند.

اگرچه تنوع برنامه‌ها و خدمات ارائه شده در کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه بسیار گسترده‌تر از پژوهش‌های یاد شده در سطح دنیاست، اما همه آنها در اینکه کتابخانه‌های روستایی در توسعه جوامع خود اثرگذار هستند، با یکدیگر موافق هستند. شاید بسیاری این تصور را داشته باشند که کتابخانه‌های کشورهای نظیر آمریکا، استرالیا، مالزی و نظایر آن بسیار بهتر از کتابخانه‌های ایران در توسعه جوامع خود نقش دارند، اما یافته‌های این پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های ایرانی حتی در جوامع کوچک روستایی به خوبی در این زمینه نقش ایفا کرده‌اند و کم‌کاری پژوهشی در این حوزه، این یافته‌های ارزشمند را در سطح دنیا اطلاع‌رسانی نکرده است.

نکات قابل توجهی در یافته‌های به‌دست آمده در این پژوهش وجود دارد که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود. اولین نکته مهمی که باید به آن توجه کرد، این است که کتابداران باید از اقدامات تک بعدی و صرفاً در یک زمینه، پرهیز کنند و در همه ابعاد توسعه جامعه شامل ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و توسعه پایدار، برنامه‌ریزی کرده و وارد عمل شوند و کتابخانه خود را صرفاً مکانی فرهنگی با فعالیت‌های فرهنگی نینند.

بر اساس یافته‌ها، ارائه آموزش توسط کتابخانه‌های عمومی روستایی در همه ابعاد توسعه، مشترک بود و این حاکی از آگاهی مسئولان کتابخانه‌های عمومی از نقش و اهمیت آموزش در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا و نقش کتابخانه‌های عمومی به عنوان دانشگاه مردم دارد. چنان‌که آنی (۲۰۱۴) ابراز داشت که آموزش، ابزار توسعه است. بدون تأثیر آموزش در هیچ کجای دنیا هیچ توسعه‌ای وجود ندارد (آنی، ۲۰۱۴). یامو و مایو (۲۰۱۳) نیز در تأیید آن بیان کرد که فعالیت‌های توسعه به عنوان مفاهیمی تعریف می‌شوند که ارتباط نزدیکی با آموزش، تربیت و توسعه منابع انسانی دارند.

در مقوله دوم به چالش‌هایی اشاره شد که از نظر مسئولان کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه، اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی روستایی در توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا را با مسئله روبه‌رو خواهد کرد که برای مواجهه با آن باید برنامه‌ریزی ویژه‌ای در سطح کتابخانه و در سطح سازمان مادر انجام شود. مصاحبه‌شوندگان نشان دادند ضعف در هریک از این چالش‌ها شامل نیروی انسانی؛ منابع اطلاعاتی؛ تسهیلات و امکانات؛ سطح کیفی برنامه‌ها و خدمات؛ سنجش اثرگذاری برنامه‌ها و خدمات؛ عوامل مربوط به روستاییان؛ سطح همکاری و مشارکت؛ و چگونگی اطلاع‌رسانی و تبلیغات، امکان توانمندسازی روستاییان و توسعه روستا توسط کتابخانه‌های روستایی را با مشکل مواجه می‌کند. با این حال، کتابخانه‌های روستایی استان کرمانشاه، فعالیت‌ها و برنامه‌های خود را متوقف نکرده، بلکه در مواجهه با هر چالش و مشکلی، راهکاری اندیشیده و تلاش خود را ادامه داده‌اند. شایسته است مسئولان امر، توجه بیشتری نسبت به کتابخانه‌های عمومی روستایی و رفع مشکلات آنها معطوف نمایند.

هم‌راستا با یافته‌های پژوهش حاضر، در پژوهش‌های ابو (۲۰۱۴)، املوزور، تینوی و امکا-اوکو (۲۰۱۷)، منصور (۲۰۲۰) و هیوز و باس (۲۰۲۱) به برخی از چالش‌های به‌دست آمده در پژوهش حاضر اشاره شده است که در جامعه تحت مطالعه آنها، وجود داشته و در ارائه خدمات و برنامه‌های مرتبط با توسعه، مشکل ایجاد کرده بود. ابو (۲۰۱۴) دریافت منابع قدیمی و خدمات محدود، مفید بودن خدمات کتابخانه‌ای را محدود کرده بود. املوزور، تینوی و امکا-اوکو (۲۰۱۷) نشان دادند که نیازهای اطلاعاتی مردم روستایی، به دلیل موانعی مانند ناکافی بودن منابع اطلاعاتی به‌روز، فقدان آگاهی، بی‌سوادی، موانع زبانی، کارکنان ماهر ناکافی، زیرساخت‌ها و امکانات ناکافی به اندازه کافی، برآورده نشده بود. البته در پژوهش حاضر، موانع زبانی به عنوان چالش مطرح شد که این امر احتمالاً ناشی از تسلط روستاییان به زبان رسمی کشور و همچنین تسلط کتابداران کتابخانه به زبان بومی و محلی روستای تحت خدمت خود بود. منصور (۲۰۲۰) دریافت چالش‌های پیش روی کتابخانه‌ها در تأمین اهداف توسعه پایدار، زیرساخت‌های ضعیف، مجموعه‌های نامناسب؛ امکانات و خدمات نامرتب؛ سطح بالای بی‌سوادی؛ کمبود بودجه و همکاری بین دستگاه‌های مرتبط؛ آموزش نامناسب متخصصان کتابداری و فقدان صلاحیت بسیاری از آنها؛ فقدان مطالعات و فقدان تحلیل نیازهای اطلاعاتی جوامع روستایی بوده است. در پژوهش حاضر نیز به این موارد اشاره شد. هیوز و باس (۲۰۲۱) نیز به چالش نیروی انسانی از نظر عدم آمادگی آنها و به چالش بی‌اطلاعی بسیاری از اعضای جامعه از منابع کتابخانه‌ها در حمایت از کسب و کارهای محلی و در نتیجه عدم استفاده از منابع موجود اشاره کردند. در پژوهش حاضر، عمده نیروی شاغل در کتابخانه‌ها، آمادگی لازم را برای تحقق اهداف توسعه روستای خود داشتند.

نکات قابل توجه در مقوله دوم صرفنظر از بحث نیروی انسانی که مهم‌ترین عامل در توسعه روستا توسط کتابخانه‌های عمومی روستایی است، یکی استمرار و مداومت در اجرای برنامه‌ها، حصول نتایج و دستاوردهای مشهود و دیگری پرهیز از اجرای برنامه‌های نمادین، سطحی، بدون هدف و صرفاً به جهت ثبت فعالیت‌های از سر اجبار است.

نکته مهم دیگر، انجام نیازسنجی و شناسایی نیازهای اطلاعاتی روستاییان است. ابو، گریس و کارول (۲۰۱۱) در زمینه نیازسنجی اظهار داشتند که توسعه موفق جامعه در جوامع روستایی توسط کتابخانه‌های عمومی روستایی، بستگی زیادی به موفقیت کتابخانه در شناسایی نیازهای اطلاعاتی و کمک به آینده جامعه دارد. اگر برنامه‌ها، خدمات و فعالیت‌ها با توجه به نیازها و انتظارات افراد جامعه انجام شود، کتابخانه‌های عمومی روستایی می‌توانند کیفیت زندگی را در جوامع روستایی افزایش دهند. چنان‌که زرداری، عطاپور و زارع دارابی (۱۴۰۱) در پژوهش خود «عدم تناسب خدمات ارائه شده با نیاز روستاییان» را بزرگ‌ترین مانع استفاده از کتابخانه‌های روستایی دانستند. در پژوهش حاضر، مسئولان کتابخانه‌های عمومی، معمولاً با توجه به نیاز مخاطب و یا یک رویداد یا اتفاق در روستا مانند جشنواره‌ها، بحرانی مثل خشکسالی، مشکلاتی که حل آن نیازمند آموزش و اطلاع‌رسانی است، نظیر اعتیاد، طلاق، مسائل خانواده و نظایر آن اقدام به برنامه‌ریزی برای انجام یک خدمت یا اجرای یک برنامه کرده بودند.

در مجموع کتابخانه‌های عمومی روستایی جهت ایفای نقش مؤثر خود در توانمندسازی روستاییان و پیشرفت روستا ضمن انجام نیازسنجی اولیه و نظرسنجی و پایش ثانویه، باید چشم‌انداز، مأموریت و اهداف جدیدی فراتر از برنامه‌های کتابخوانی و

امانت کتاب برای خود تعریف کرده، پتانسیل و ظرفیت روستا را شناسایی و با برنامه‌ریزی مناسب و تعهد به اجرای برنامه‌ها، وارد عمل شوند و کتابخانه خود را به مرکز اصلی فعالیت‌های روستا، مرکز یادگیری مادام‌العمر و عامل مهم پیشرفت روستا تبدیل نمایند. لازم است در برنامه‌های موردنظر، جنبه‌های مختلفی نظیر توسعه انسانی، توسعه محیطی و نظایر آن مدنظر قرار گیرد.

پیشنادهایی برای پژوهش‌های آینده

- ✓ سنجش اثربخشی برنامه‌های اجرا شده در کتابخانه‌های عمومی روستایی بر توانمندسازی روستاییان به روش‌های تجربی و پیمایشی؛
- ✓ بررسی مقایسه‌ای نقش کتابخانه‌های عمومی روستایی بر توسعه روستا و توانمندسازی روستاییان در ایران و جهان؛
- ✓ سنجش نگرش روستاییان نسبت به نقش و جایگاه کتابخانه‌های عمومی روستایی در توسعه روستا و توانمندسازی آنها.

منابع

- آزادارمکی، تقی؛ مبارکی، مهدی؛ و شهبازی، زهره (۱۳۹۱). بررسی و شناسایی شاخص‌های کاربردی توسعه اجتماعی (با استفاده از تکنیک دلفی). *مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی*، ۱(۱)، ۳۰-۷.
- استراوس، آنسلم؛ و کوربین، جولیت (۱۳۸۴). *اصول روش پژوهش کیفی: نظریه‌مبنایی، روش‌ها و روش‌ها*. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اقبال، علی؛ و نوروزی، علیرضا (۱۴۰۱). تحلیل نقش خدمات کتابخانه‌های عمومی در توسعه اقتصاد محلی: مطالعه موردی استان کرمانشاه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۸(۱)، ۷۶-۹۳.
- حریری، نجلا (۱۳۸۵). *اصول و روش‌های پژوهش کیفی*. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- زرداری سولماز؛ عطاپور، هاشم؛ و زارع دارابی، سودابه (۱۴۰۱). ارزیابی وضعیت خدمات کتابخانه‌های روستایی استان آذربایجان شرقی و بررسی دیدگاه روستاییان نسبت به نقش کتابخانه‌ها در کاهش محرومیت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۸(۲)، ۵۲-۳۴.
- سلاجقه، مزده؛ و حیدری‌پور، معصومه (۱۴۰۱). بررسی تاثیر کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی مناطق کمتر توسعه‌یافته و حاشیه شهری، شهرستان بم. *ترویج علم*، ۱۳(۲)، ۱۳۱-۱۵۰.
- نوکاریزی، محسن و نارمنجی، مهدی (۱۳۹۳). بررسی جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند. *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۴(۲)، ۲۳۳-۲۴۸.

References

- Abu, R. (2014). *Community Development and Rural Public Libraries in Malaysia and Australia*. Ph.D. Dissertations. Victoria University, Melbourne Australia. Retrieved September 25, 2023, from <https://vuir.vu.edu.au/24833/1/Roziya%20Abu.pdf>

- Abu, R., Grace, M. and Carroll, M. (2011) The role of the rural public library in community development and empowerment. *The International Journal of the Book*, 8 (2). pp. 63-74. Retrieved September 25, 2023, from <https://vuir.vu.edu.au/9119/1/The%20role%20of%20the%20rural%20public%20library%20in%20community%20development%20and%20empowerment%20accepted%20version.pdf>
- Akanwa, P.C. (2013). Public Library Services to Children in Rural Areas. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 1029. Retrieved September 25, 2023, from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1029>
- Akanwa, P.C., Ilika, O.M., & Udo-Anyanwu, A.J. (-2018). Provision of effective rural library services for users' satisfaction in Anambra state. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 1807. Retrieved September 27, 2023, from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1807>
- Anie, S.O. (2014). Improving Public Library Services for Rural Community Development. *Journal of information and knowledge management*, 5 (2), 203-210. Retrieved September 27, 2023, from [file:///C:/Users/kpl/Downloads/ajol-file-journals_564_articles_144659_submission_proof_144659-6625-383348-1-10-20160927%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kpl/Downloads/ajol-file-journals_564_articles_144659_submission_proof_144659-6625-383348-1-10-20160927%20(1).pdf)
- Azad armaki, t., mobaraki, M., & shahbazi, z. (2012). Investigation and identification of social development applied indicators (using the Delphi technique). *Journal of studies of socio-cultural development*, 1 (1), 7-30. (In Persian)
- Cahyani, T. and Wicaksono, M.F. (2021). The Role of Rural Library in Community Empowerment (Leshutama Library Case Study). *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 6250. Retrieved September 25, 2023, from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6250>
- Eghbali, A., & Noruzi, A. (2022). Analyzing the Role of Public Library Services in the Development of the Local Economy: Case Study of Kermanshah Province. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28 (1), 76-93. (In Persian)
- Harande, Y.I. (2009). Information Services for Rural Community Development in Nigeria. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 271. Retrieved September 27, 2023, from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/271>
- Hariri, N. (2006). *Principles and methods of qualitative research*. Tehran: Islamic Azad University, Science and Research Branch. (In Persian)
- Hughes, C. & Boss, S. (2021). How Rural Public Libraries Support Local Economic Development in the Mountain Plains. *Public Library Quarterly*, 40 (3), 258-281. <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1776554>
- Kenny, S. (2006). *Developing communities for the future*. 3rd edn. Cengage Learning, Australia.
- Koh, K., & Abbas, J. (2015). Competencies for Information Professionals in Learning Labs and Makerspaces. *Journal of Education for Library and Information Science*, 56 (2), 114-129. Retrieved September 27, 2023, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1073572.pdf>
- Kumbar, S.S. and Mallaiah, T.Y. (2007). Role of public libraries in developing self education skills among rural youth. In P.Y. Rajedrakumar, P.Y., and V.G. Talwar, V.G. (Eds.), *Public Libraries as Community Information Centres*, (National Seminar, Department of Public Libraries, Bangalore, 6-8 June), Department of Public Libraries, Bangalore.
- Lal, J. (2018). The Role of Public Libraries in Socio-Cultural Development in Rural Areas in India. *Library Progress (International)*, 38 (2), 299-313. Retrieved September 27, 2023, from DOI: 10.5958/2320-317X.2018.00032.6
- Mannan, E.F. and Anugrah, E (2020). Village Library Capacity Building for Community Empowerment: A Case study in East Java, Indonesia. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 4552. Retrieved September 27, 2023, from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/4552>
- Mansour, E. (2020). Libraries as agents for development: The potential role of Egyptian rural public libraries towards the attainment of Sustainable Development Goals based on the UN 2030 Agenda. *Journal of Librarianship and Information Science*, 52(1), 121-136. Retrieved September 29, 2023, from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0961000619872064>

- Martin, W.J. (1995). *The Global information society*. 2nd edn. Aslib Grower; England.
- Maskurotunitsa, R.S., & Rohmiyati, Y. (2016). Peran perpustakaan desa Mutiara dalam pemberdayaan masyarakat Desa Kalisidi, Kecamatan Ungaran Barat, Kabupaten Semarang. *Jurnal Ilmu Perpustakaan*, 5 (4), 1-12. Retrieved September 27, 2023, from <https://ejournal3.undip.ac.id/index.php/jip/article/view/15335>
- Mubarak, Z. (2010). *Evaluasi Pemberdayaan Masyarakat Ditinjau Dari Proses Pengembangan Kapasitas Pada Kegiatan PNPM Mandiri Perkotaan di Desa Sastradirjan Kabupaten Pekalongan*. M.Sc Tesis. Universitas Diponegoro. Retrieved September 27, 2023, from <https://core.ac.uk/download/pdf/11722694.pdf>
- Nowkarizi, M., & Narmenji, S.M. (2014). The Role of public libraries in cultural development of Birjand city. *Library and Information Science Research*, 4 (2), 233-248. (In Persian)
- Omeluzor, S.U., Tinuoye, G.O., and Emeka-Ukwu, U. (2017). An assessment of rural libraries and information services for rural development: a study of Delta State, Nigeria. *The Electronic Library*, 35 (3), pp. 445-471. <http://dx.doi.org/10.1108/EL-08-2015-0145>
- Oyeronke, A. (2012). Information as an economic resource: the role of public libraries in Nigeria. *Chinese Librarianship: An International Electronic Journal*, 34, pp. 66-75. Retrieved September 27, 2023, from <http://eprints.covenantuniversity.edu.ng/2420/>
- Salajegheh, M., & Heydaripour, M. (2022). Study of Public Libraries' Impact on the Cultural Development of Less Developed Areas and Urban Margins of Bam City. *Popularization of Science*, 13 (2), 131-150. (In Persian)
- Strauss, A., & Corbin, J. (2005). *Principles of qualitative research methodology: Grounded theory; procedures and methods*. Translation by Buick Mohammadi. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. (In Persian)
- UNESCO (1994). Public Library Manifesto. *IASLIC Bulletin*, 39 (4), 183-184.
- Williams, R D., & Willet, R. (2017). Makerspaces and boundary work: the role of librarians as educators in public library makerspaces. *Journal of Librarianship and Information Science*, - 51 (3), pp. 801-813. Retrieved September 27, 2023, from <https://doi.org/10.1177/0961000617742467>
- Yamoah, E.E. and Maiyo, P. (2013). Capacity Building and Employee Performance. *Canadian Social Science*, 9 (3), 42-45. Retrieved September 27, 2023, from <https://doi.org/10.3968/j.css.1923669720130903.1160>
- Zardari, S., Atapour H., & Zare Darabi, S. (2022). An Assessment of the status of rural libraries services in East Azarbaijan Province and the villagers' viewpoint toward the libraries effect on reduction of social deprivation. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28 (2), 34-52. (In Persian)

نشر شده